

Йосипів А. О.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології
Львівського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ЗЛОВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЕМ ТА НАРКОТИЧНИМИ РЕЧОВИНАМИ НА ЗЛОЧИННІСТЬ ОСІБ З МАРГІНАЛЬНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Анотація. Досліджується зв'язок між зловживанням алкоголем, наркотичними та токсикоманічними речовинами зі вчиненням такими особами злочинів, зв'язок між проблемою наркотизації та світовими процесами глобалізації та поширенням транснаціональної злочинності, з'ясовується кримінологічна картина злочинів, вчинених під впливом наркотичних речовин та алкогольних напоїв.

Ключові слова: наркоманія, алкоголізація, злочинність, алкоголізм, злочини, вчинені в стані алкогольного та наркотичного сп'яніння.

Постановка проблеми. В сучасних умовах традиційні причини, які штовхають людей на порушення соціальних норм, доповнюються, посилюються і ускладнюються кризовими явищами в економіці, соціальною нестабільністю, антиморальністю та правовим нігілізмом. Пияцтво, алкоголізм і наркоманія залишаються в Україні вкрай складною і соціально занедбаною проблемою. За даними Держкомстату, кількість хворих на алкоголізм і алкогольний психоз (розлади психіки та поведінки унаслідок уживання алкоголю), що перебували на обліку в медичних закладах України на кінець року, у 2005 році становила 650177 осіб (на 100 000 населення – 1390,80), у 2007 році – 636592 особи (на 100 000 населення – 1378,1), у 2009 році – 618840 осіб (на 100 000 населення – 1351,7), і у 2011 році – 597789 особи (на 100 000 населення – 1315,2).

Кількість хворих на наркоманію та токсикоманію, що перебували на обліку в медичних закладах України на кінець року, у 2005 році становила 87883 особи (на 100 000 населення – 188,0), у 2007 році – 85056 (на 100 000 населення – 184,1), у 2009 році – 81782 (на 100 000 населення – 178,6), у 2011 році – 79812 осіб (на 100000 населення – 175,6) [1].

За даними МОЗ України, від 8% до 26% школярів у віці 13-16 років пробували наркотики хоча б один раз.

Стан дослідження. У цьому напрямі працювали Ю.В. Александров, Ю.В. Баулін, Т.А. Богомолова, А.А. Габіані, В.О. Глушков, О.М. Джу́жа, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, М.Й. Коржанський, І.П. Лановенко, В.Г. Лихолоб, Н.Ю.Максимова, П.П. Михайленко, А.А. Музика, М.Л. Прохорова, О.І. Рошчін, М.П. Селіванов, В.М. Смітєнко, В.Я. Тацій, А.М. Ухаль, М.С. Хрупа, Є.В. Фесенко, В.І. Шаку́н, А.П. Шеремет, С.С. Яценко, О.М. Гумін, та інші. Разом з тим стрімкий розвиток соціально-економічних процесів, їх глобалізація, розширення міжнародних зв'язків призвели до істотних змін в суспільстві, і проблема алкоголізації та наркотизації потребує нових підходів у її вирішенні.

Виклад основних положень. Зловживання алкоголем, наркотичними та токсикоманічними речовинами нерозривно пов'язане зі вчиненням такими особами злочинів.

Слід відмітити зростання кількості злочинів, вчинених у стані алкогольного сп'яніння, на 16,3% у 2010 році, порівняно з попереднім періодом.

За даними МВС, в 2010 році в Україні зростання тяжких злочинів склало 40% у порівнянні з минулим роком, причому кожен сьомий злочин вчиняється на ґрунті наркотиків.

Так, ОВС у 2005 році було зареєстровано 35390 злочини, скоєні у стані алкогольного сп'яніння, з них тяжкі та особливо тяжкі – 18025; у 2009 році – всього зареєстровано 34856 таких злочини, з них тяжких та особливо тяжких – 15799; у 2010 році – всього 40552 таких злочини, з них тяжких та особливо тяжких – 18034.

У той же час кількість виявлених ОВС осіб, які вчинили злочин у стані алкогольного сп'яніння теж вражає своєю чисельністю: у 2005 році – 32532 особи, у 2009 році – 32063, у 2010 році – 35242 особи [2].

Наркоманія (від грецьких слів *narke* – заціпеніння, сон, і *mania* – божевілья, пристрасть, потяг) – психо-фізіологічне захворювання, викликане вживанням наркотичних речовин. Суттєвими ознаками наркоманії є: 1) непереборна тяга до прийому наркотиків (пристрасть до них) і 2) тенденція підвищення кількості прийнятої речовини.

Наркотизація – процес поширення захворюваності на наркоманію. Наркотизація населення України наразі зберігає несприятливі тенденції та обумовлює, тим самим, значний рівень злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків. За останні п'ять років у структурі наркотичної злочинності питома вага найбільш розповсюджених злочинів залишається незмінною.

За даними Міністерства охорони здоров'я України, станом на червень 2011 року на офіційному обліку у наркодиспансерах перебувало близько 260 тисяч хворих на наркоманію. З них 97% – це ін'єкційні наркомани. Дослідження «Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти», проведене в 2010 році, показує, що 9% респондентів віком 15-34 роки мали досвід вживання будь-яких наркотичних речовин протягом життя. Найбільш поширеною речовиною є марихуана або гашиш – її вживали 8% респондентів. Екстазі вживали 2% респондентів. Перше вживання наркотичних речовин у 32% респондентів відбулось у віці 12-16 років, ще у 32% – від 17 до 18 років, а у віці 19-28 років – 30% молодих людей. Серед чоловіків найбільший відсоток – 34,4% спробували вперше наркотичні речовини у віці від 12 до 16 років, а серед жінок – 44,4% у віці 19-28 років. Тенденція показує, що молоді люди чоловічої статі раніше пробують вживання наркотиків, ніж жінки.

Протягом останніх 30 днів перед опитуванням про вживання наркотичних речовин принаймні один раз на тиждень повідомили 4% тих, хто мав досвід вживання наркотиків та 13% повідомили, що вживали наркотики рідше одного разу на тиждень. Найбільший відсоток виявився серед підлітків 15-17 років – 22,2%. Найменший відсоток, а саме 9,6% – серед молоді 26-30 років.

45% респондентів вважають, що наркотики придбати скоріше легко та дуже легко, якщо цього захотіти. Серед тих респондентів, які мали досвід вживання наркотиків, відповіді розподілились наступним чином: 50% респондентів вважають, що будь-які наркотики придбати, скоріше, легко. При цьому 77% вважають легким придбати марихуану або гашиш, героїн та кокаїн – по 25%, легко придбати екстазі вважають можливим 38% молодих людей. Легким та дуже легким вважають придбання декількох наркотичних речовин одночасно 30% респондентів, які мають досвід вживання наркотиків [3].

За даними Центру медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України, станом на 01.01.2011 року в Україні зареєстровано 5926 осіб (12,94 на 100 тисяч населення), яким встановлено діагноз розладу психіки та поведінки внаслідок вживання наркотичних речовин і взято під диспансерний нагляд. Серед них 3273 особи (7,15 на 100 тисяч населення) вживають опіоїди, 757 осіб (1,65 на 100 тисяч населення) – канабіноїди, 1707 осіб (3,73 на 100 тисяч населення) – кілька наркотичних речовин, 325 осіб (0,71 на 100 тисяч населення) – інші психоактивні речовини. Від загальної кількості зареєстрованих осіб цієї категорії 4901 уживали наркотичні речовини внутрішньо. Під профілактичний нагляд у зв'язку з епізодичним вживанням наркотиків було взято 11466 осіб [4].

Як видно з наведених даних, проблема наркотизації українського суспільства торкається, перш за все, молодіжного пласту, що зводить її до рангу загроз національній безпеці. Проте, окрім внутрішньодержавних несприятливих факторів, ця проблема щільно пов'язана зі світовими процесами глобалізації та поширенням транснаціональної злочинності.

Як зазначає О.С. Стеблинська, ситуація з вживанням неповнолітніми алкоголю та наркотиків набула загрозливого характеру в суспільстві, з кожним роком знижується вік першої спроби вживання неповнолітніми алкоголю і наркотиків. Подаються результати проведеного дослідження, що серед опитаних учнів 65% вже мали досвід вживання алкоголю і 20% – наркотичних засобів; перше «знайомство» відбулося у досить ранньому віці – 12-13 р., а в деяких випадках ще до 10 р [5, с. 2].

Небезпека наркоманії полягає в тому, що вона дуже швидко й безповоротно руйнує фізичне і психічне здоров'я людини. Звідси простежується зв'язок наркотизації населення зі злочинністю, який проявляється у наступних аспектах:

1) під безпосереднім впливом наркотичних засобів та психотропних речовин на організм людини послаблюються стримуючі та контролюючі механізми в структурі особистості, що обумовлює підвищений ризик вчинення злочинів, зокрема агресивно-насильницької та корисливої спрямованості;

2) задоволення потреби у систематичному вживанні наркотичних засобів передбачає значні витрати на їх при-

дбання, що також є потужним фактором вчинення злочинів корисливої спрямованості;

3) необхідність у задоволенні хворобливих потреб в наркотичних засобах передбачає наявність попиту на останні та продукує відповідну пропозицію. Таким чином, наркотизація безпосередньо сприяє збільшенню рівня виробництва (виготовлення) та збуту наркотичних засобів, їх контрабанди, тобто вчинення злочинів, передбачених статтями 305, 307, 309 КК України. В свою чергу, ринок наркотиків пов'язаний із іншими, найбільш небезпечними формами злочинності, передовсім організованою, транснаціональною.

За даними дослідників проблематики поширення алкоголізму в Україні (А.П. Петрюк, З.Н. Алієв, Н.А. Алієв), під час скоєння виражених агресивних дій (вбивство, тяжкі тілесні ушкодження) алкогольне сп'яніння спостерігається у 72% випадків, а в осіб із синдромом залежності від алкоголю рівень агресивної поведінки є дуже високим та становить від 50 до 60% [6].

Сучасні дослідження з проблем епідеміології засвідчують, що за останні десятиліття частота гострих алкогольних психозів постійно збільшується на всьому пострадянському просторі, а за даними В.Н. Кузьміна (2001), в Україні їх кількість щорічно зростає на 10–15%. За останні 10 років приріст кількості хворих на гострі алкогольні психози збільшився більш ніж вдвічі та становить 1,89 на 10 тис. населення, серед них у осіб працездатного віку – 4,20 на 10 тис. (або 0,18%) (Мельник А.В., 2010) [7].

Більшість злочинів, що вчиняються у стані алкогольного сп'яніння, вчиняються на побутовому ґрунті та спрямовані проти життя і здоров'я особи: умисні вбивства (62,9%), замах на вбивства (4,3%), тяжкі та середньої тяжкості тілесні ушкодження (31,4%). Найчастіше потерпілими стають членів своєї родини (47,1 %). У 28,6% випадків жертвами ставали випадкові пересічні громадяни та у 24,3% випадків агресія була спрямована проти сусідів.

Географія поширення алкоголізму (а, відповідно, і агресивно-насильницьких злочинів, що вчиняються на побутовому ґрунті) в Україні, на відміну від наркоманії, має певні свої особливості. Так, дослідники відмічають, що за кількістю алкогольних психозів лідирує східний регіон, зокрема, Донецька область. Так, в низці західних областях України на рік припадає близько 200 випадків психозів, в той час як в Донецькій обл. цей показник складає 30-40 щоденно, тобто 6-7 тисяч в рік. Ця обставина обумовлює необхідність вжиття невідкладних медико-соціальних та кримінологічних заходів саме на всій території (а особливо у східному регіоні) нашої держави [8, с. 6-46].

Висновок. Наше суспільство ще не в повному обсязі усвідомило, якої непоправної шкоди завдають йому алкоголь та наркотики, яку загрозу становлять вони для фізичного, морального здоров'я нації, інтелектуального й економічного потенціалу держави, а, отже, і для нашого майбутнього загалом.

Практика показує, що основна маса насильницьких злочинів вчиняється в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. П'янство, наркоманія та злочинність являють собою взаємопов'язані та взаємообумовлюючі негативні соціальні явища. Зростання кількості вчинених злочинів йде паралельно зі зростанням кількості алкоголю та наркотиків, що споживаються

Значне поширення алкоголізму, наркоманії та незаконного обігу наркотичних засобів в нашій державі обумовлюють необхідність вивчення дійсного стану у цій сфері для подальшої оптимізації ефективних заходів протидії зазначеному явищу, відмови від застарілих заходів і приведення усієї системи протидії у відповідність до чинного законодавства та реалій сьогодення з урахуванням як національного, так і міжнародного позитивного досвіду.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики, код доступу www.ukrstat.gov.ua
2. Офіційний сайт МВС України, код доступу – mvs.gov.ua
3. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти/За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.
4. Центр медичної статистики МОЗ України, www.medistat.gov.ua
5. Стеблинська О.С. Запобігання злочинам, які вчиняються неповнолітніми в стані сп'яніння – автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук спец. 12.00.08. Львів, 2008. – 17 с.
6. А.П. Петрюк, З.Н. Алієв, Н.А. Алієв Соціальні характеристики хворих, які скоїли суспільно небезпечні дії на час гострих алкогольних психозів/ Український НДІ соціальної і судової психіатрії та наркології МОЗ України / www.pschiatry.ua
7. Мельник А.В., Кузьміна В.Н. Критерії суспільної безпеки хворих з гострими алкогольними психозами/Український науково-дослідний інститут соціальної і судової психіатрії та наркології МОЗ України.
8. Кримінологія (Особлива частина) : навчальний посібник / Кол. авторів : Блага А. Б., Васильєв А. А., Давиденко Л. М. та ін.; за заг. ред. О. М. Литвинова;

Йосипив А. А. Влияние злоупотребления алкоголем и наркотическими средствами на преступность лиц с маргинальным поведением

Аннотация. Исследуется связь между злоупотреблением алкоголем, наркотическими и токсикоманическими препаратами и совершением такими лицами преступлений, связь между проблемой наркотизации и мировыми процессами глобализации и распространением транснациональной преступностью, уясняется криминологическая картина преступлений, совершенных под влиянием наркотических средств и алкоголя.

Ключевые слова: наркомания, алкоголизация, преступность, алкоголизм, преступления, совершенные в состоянии алкогольного и наркотического опьянения.

Yosipiv A. Effect of alcohol and drugs on crime people with marginal behavior

Summary. Study the relationship between alcohol abuse, drug and substance abuse and commission of crime by such person, the relationship between the problem of narcotization and the world process of globalization and spread of transnational crime, criminological clarify the crimes which were committed under the influence of alcohol.

Key words: drug addiction, alcoholization, criminality, alcoholism, crimes committed under the influence of alcohol and drug intoxication.